

РОЗДІЛ 3 ЗЕМЛЕУСТРІЙ

УДК 911.53:332.024

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ОСНОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Н. Стойко, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Для України, як аграрної держави, пріоритетним завданням є покращання соціально-економічних умов та підвищення екологічної безпеки сільських територій [10]. Вагоме значення у цій стратегії належить екологічній політиці України, яка спрямована на впровадження екологічно збалансованої системи природокористування. Серед її завдань є зменшення площі орних земель через вилучення з їх складу крутосхилів та консервацію деградованих, малопродуктивних й техногенно забруднених ділянок; формування національної екологічної мережі; запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтної різноманітності; розширення площі природно-заповідного фонду; збільшення площі залісненої території тощо [8]. Тому в процесі планування сільських територій необхідно враховувати ландшафтну диференціацію цих територій та екологічний стан природних ресурсів.

У 2005 р. Україна ратифікувала Європейську ландшафтну конвенцію і цим засвідчила підтримку цілі цієї конвенції – «сприяння охороні, регулюванню та плануванню ландшафтів, а також організації європейської співпраці з питань ландшафту» [9]. Це актуалізує необхідність дослідження концепції ландшафтного планування (*Landscape Planning*), як важливої складової збалансованого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи історію розвитку ландшафтних ідей у людській діяльності, слід відзначити, що їх використовували ще з часів Старого світу при плануванні міського та сільського будівництва, освоєнні та облаштуванні ландшафтів для сільськогосподарських цілей [12]. З розвитком цивілізації все більше відбувалась трансформація природних ландшафтів, тому об'єктом дослідження багатьох науковців ставали питання збереження й відновлення цінних функцій природи. Серед таких хочеться виокремити С. Подолинського, В. Докучаєва, В. Вернадського. Кожен із цих учених у своїх працях стверджував про необхідність врахування законів природи в процесі здійснення господарської діяльності [1; 4; 6].

Розглядаючи питання оптимізації геосистем, Д. Гродзинський відзначав важливість визначення ландшафтно-екологічних пріоритетів розвитку регіону, першочергово враховуючи антропоекологічні (забезпечення та відтворення умов середовища, за яких немає загрози для здоров'я та самопочуття людини) та

природоохоронні (збереження «живої природи», стійкість антропоізованих геосистем до процесів деградації) функції. Це передбачає орієнтувати планувальні заходи на забезпечення здорового середовища існування людини та унеможливлення екологічних ризиків і конфліктних ситуацій між господарською функцією геосистеми та її природними особливостями [3]. Ці підходи підтримує львівська школа землевпорядкування. У працях М. Дроздяка та П. Казьміра досліджувались можливості застосування ландшафтного підходу до організації території агроландшафтів. Зокрема, розвивалась ідея диференційованого використання земель в агроландшафтах на основі елементарних ландшафтно-екологічних територіальних одиниць та впровадження динамічних сівозмін [5].

Автори Л. Руденко та Є. Маруняк, аналізуючи європейський досвід ландшафтного планування, зокрема Німеччини, вважають, що в Україні ландшафтне планування сприятиме розробці та вдосконаленню механізмів стосовно вирішення проблем землекористування [11].

Незважаючи на зацікавленість українських науковців ідеєю впровадження ландшафтного підходу в господарську діяльність, в Україні на сучасному етапі планування територій та управління їх розвитком ландшафтна складова залишається неперіоритетною.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати доцільність ландшафтного планування для збалансованого розвитку сільських територій, враховуючи досвід Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Під сільськими територіями розглядаються території, населення і житло, які знаходяться за межами міст. Ці території складаються з різних угідь (рілля, сінокоси, пасовища, ліси, чагарники, болота, водойми, господарські будівлі, дороги, меліоративні канали тощо) і виконують виробничу, соціальну та екологічну функції [13].

Рішення щодо перспективного використання земель, враховуючи стратегію розвитку регіону та вимоги екологічної безпеки, приймають у процесі просторового планування територій. У результаті надмірної експлуатації природних ресурсів та неузгодженості планувальних заходів із законами природи відбувається деградація ландшафтів, що неминуче призводить до зменшення природного потенціалу територій та збільшення витрат на його відновлення [2]. З наростанням екологічних проблем актуальності набуває екологічне планування, яке полягає у прийнятті рішень щодо використання земель з урахуванням природних умов та соціальних, економічних і політичних чинників для забезпечення збалансованого розвитку територій [15]. На нашу думку, важливе значення при цьому має **ландшафтне планування**, яке передбачає діяльність щодо поліпшення, відновлення або створення ландшафтів. Основне завдання ландшафтного планування – створення умов для збереження природи через регулювання ландшафту. Під регулюванням ландшафту розуміють діяльність, спрямовану на забезпечення постійного утримання ландшафту для узгодження змін, спричинених соціальними, економічними й екологічними процесами, та керування ними [9].

Особливістю ландшафтного планування є те, що при такому плануванні максимально враховуються ландшафтна диференціація території, її унікальність та

основні функції. Такий підхід дає змогу гармонізувати взаємозв'язок «суспільство-природа» через оцінку потенціалу території та визначення пріоритетних напрямів господарської діяльності, впорядковуючи територію ландшафтів з урахуванням екологічних обмежень. Етапи ландшафтного планування передбачають ландшафтну оцінку, ландшафтний прогноз, планування заходів (рис. 1).

Рис. 1. Етапи ландшафтного планування (складено автором на основі [3;12]).

Лідером у впровадженні та розвитку ландшафтного планування є Німеччина, де ландшафтне планування виступає засобом забезпечення екологічної безпеки та інструментом природоохоронного і ландшафтного менеджменту. Нині в Німеччині ландшафтне планування розвивається в напрямі від жорсткого планування до загальнодоступної та легкооновлюваної інформаційної бази і основи для природоохоронної діяльності. Завдання ландшафтного планування розширились від контролю використання просторів та управління розвитком природи і ландшафтів до надання екологічної інформації (рис. 2). Реалізується таке планування через: місцеві ландшафтні плани на рівні муніципалітету (*Landschaftsplan*); плани ландшафтної структури на рівні району (*Landschaftsrahmenpläne*) та на рівні області (*Regierungsbezirk, Landkreis, Planungsregion*); ландшафтні програми (*Landschaftsprogramm*) на рівні регіону чи всієї країни; план структури відкритого простору (*Grünordnungsplan*) [14].

Беручи до уваги досвід Німеччини, інформаційна функція ландшафтного планування полягає в наданні повної, достовірної, актуальної та оперативної інформації про ландшафт як географічний комплекс, в якому взаємодіють природні та антропогенні компоненти та комплекси нижчого таксономічного рангу. Ця інформація є актуальною для природоохоронних органів влади, органів місцевого самоврядування, землевласників, землекористувачів та громадськості. Насамперед

ландшафтне планування є основою для визначення найбільш доцільного використання коштів природоохоронних фондів (розвиток мережі охоронних ділянок *Natura 2000*; відновлення порушених земель тощо). Таку інформацію можуть використовувати фермери для організації екологічно безпечного землекористування та спрямування інвестицій у природоохоронну діяльність (захист земель від ерозії, захист водних джерел, застосування органічних добрив тощо). Також ландшафтне планування є інформаційною базою для надання екологічних консультацій, сертифікації сільського господарства та екологічної (природоохоронної) пропаганди.

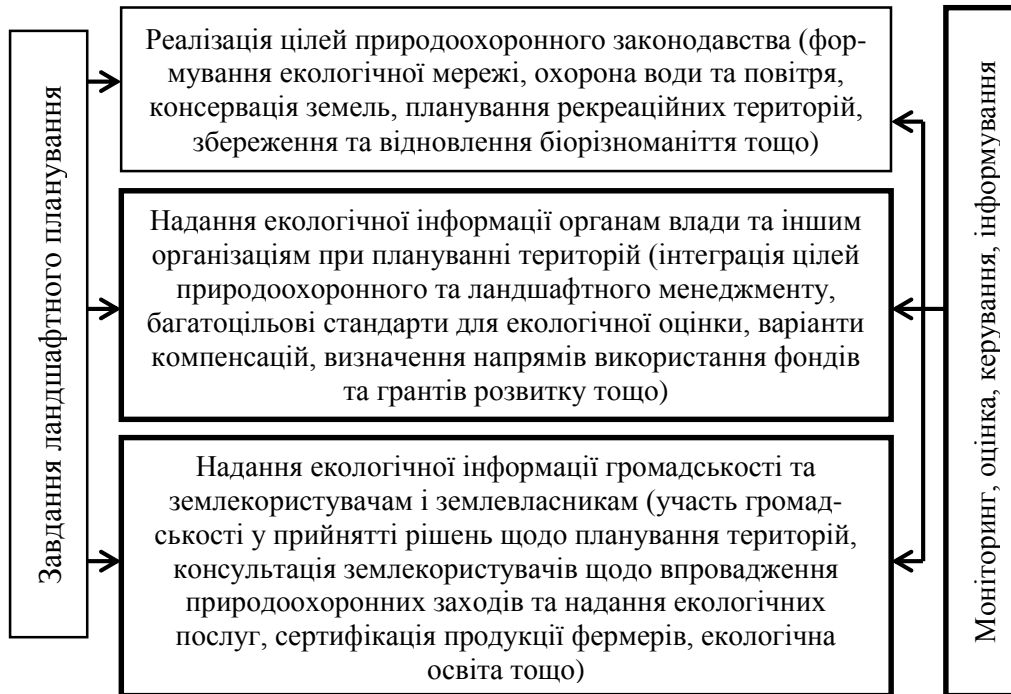

Рис. 2. Завдання ландшафтного планування в Німеччині (складено автором на основі [12; 14]).

В Україні підходи ландшафтного планування частково реалізуються через схему землеустрою щодо використання та охорони земель, в основу розробки якої покладено еколого-ландшафтний підхід. У схемі землеустрою визначаються заходи стосовно підвищення продуктивності та охорони земель, стабілізації агроландшафтів, оптимізації угідь, консервації деградованих земель і напрямів їх подальшого використання; розробляються пропозиції стосовно створення найсприятливіших організаційно-територіальних умов для ведення сільськогосподарського виробництва з урахуванням придатності ґрунтів для вирощування основних сільськогосподарських культур; визначаються охоронні зони

режимоутворювальних об'єктів з відповідними обмеженнями у використанні та розпорядженні землею [7].

Висновки. 1. Ландшафтне планування є одним із засобів збалансованого та комплексного управління природокористуванням і може бути інтегроване в інші види планування для вирішення екологічних проблем навколишнього середовища.

2. У сучасних умовах основна функція ландшафтного планування – надання інформації про ландшафти для здійснення природоохоронної діяльності органами влади, місцевим самоврядуванням, землевласниками та землекористувачами.

3. Збалансований розвиток сільських територій вимагає врахування економічного, соціального та екологічного середовища, тому, на нашу думку, потрібно дослідити важливість ландшафтного планування для вирішення питань економічного зростання та соціального благополуччя, передусім сільського населення.

Бібліографічний список

1. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. – Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. – Кн. 2: Вибрані праці. – К., 2011. – 584 с.
2. Гринів Л. С. Фізична економія : нові моделі сталого розвитку : монографія / Л. С. Гринів. – Львів : Ліга-прес, 2016. – 424 с.
3. Гродзинський Д. М. Основи ландшафтної екології : підручник / Д. М. Гродзинський. – К. : Либідь, 1992. – 224 с.
4. Докучаев В. В. Избранные труды / В. В. Докучаев ; ред. Б. В. Полюнова ; сост. тома В. Я. Заварицкий. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1940. – 626 с. – (Серия «Классики науки»).
5. Казьмір П. Г. Просторова організація агроландшафтів : навч. посіб. / П. Г. Казьмір, М. В. Дроздяк. – Львів : ЛДАУ, 2005. – 154 с.
6. Подолинський С. А. Вибрані праці / С. А. Подолинський ; упоряд. М. Кратко. – Луцьк : Ін-т фундаментальних досліджень, Наук. т-во ім. С. Подолинського, 2004. – 152 с.
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць : наказ Державного агентства земельних ресурсів України від 02.11.2013 р. № 395 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozroblenn-doc164153.html>.
8. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/conv>.
9. Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції : Закон України від 07.09.2005 р. № 2831-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2831-15>.
10. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>.
11. Руденко Л. Г. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2012. – № 1. – С. 3-8.
12. Савицька О. В. Ландшафтне планування в Україні / О. В. Савицька, Ю. А. Кулініч // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 20. – С. 275-287.

13. Стойко Н. Природоохранные аспекты развития сельских территорий в Украине / Н. Стойко // Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Lucrări științifice : [în vol.] / Univ. Agrară de Stat din Moldova ; red.-șef : Gh. Cimpoieș. – Chișinău : UASM, 2016. – Vol. 46 : Cadastru și drept. – С. 59-63.
14. Haaren Christina V. Landscape planning. The basis of sustainable landscape development / Christina V. Haaren, Carolin Galler, Stefan Ott ; Federal Agency for Nature Conservation. – Gebr. Klingenberg Buchkunst Leipzig GmbH, 2008. – 52 p.
15. Dühr S. European Spatial Planning and Territorial Cooperation / Stefanie Dühr, Claire Colomb, Vincent Nadin. – London : Routledge, 2010. – 452 p.

Стойко Н. Ландшафтне планування як основа збалансованого розвитку сільських територій

У статті акцентується увага на доцільності ландшафтного планування для збалансованого розвитку сільських територій, враховуючи досвід Німеччини в цій сфері.

Ключові слова: ландшафт, планування, сільська територія, збалансований розвиток, екологічна інформація, землекористування.

Stoiko N. Landscape planning – the basis of sustainable rural development

The article focuses on the feasibility of landscape planning for sustainable rural development, including the German experience in this field.

Key words: landscape, planning, rural area, sustainable development, environmental information, land use.

Стойко Н. Ландшафтное планирование как основа устойчивого развития сельских территорий

В статье акцентируется внимание на целесообразности ландшафтного планирования для сбалансированного развития сельских территорий, учитывая опыт Германии в этой сфере.

Ключевые слова: ландшафт, планирование, сельская территория, сбалансированное развитие, экологическая информация, землепользование.

Стаття надійшла 17.05.2017

УДК 631.12

СУЧАСНИЙ ЗЕМЛЕУСТРІЙ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

П. Колодій, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли практична діяльність у сфері землеустрою скерована на розробку документації щодо набуття прав на земельні ділянки різного цільового призначення, поняття «землеустрій» незаслужено втрачає свою вагу. Необхідно показати, що землеустрій значно